

Ur *Zenit* 5-1965

Zenit samtalar med ERNEST MANDEL om

En socialistisk strategi för Västeuropa

Den framstående belgiske socialisten Ernest Mandel (tillika ekonom av klassiskt marxistiskt snitt – se hans skarpa framställning av teorin om [Nykapitalismen](#) i *Zenit* 3-4/64) besökte Lund den 22 oktober. Det var Clarté och *Zenit* i Lund som tillsammans stod för denna lyckade snabbvisit – så lyckad att Ernest Mandel uttryckt stort intresse av att komma tillbaka till Sverige i början av 1966 för en turné till i första hand de fyra universitetsstäderna. I anknytning till sin senaste artikel i *International Socialist Journal* (nr 10) talade Mandel om ”En socialistisk strategi för Västeuropa”. Vi passade på att i intervjuform fästa några synpunkter på de(t) strategiska problem som nu konfronterar den seriösa socialistiska rörelsen i Västeuropa. Vi inriktade oss särskilt på Mandels uppfattning om arbetarinflytandet i företagen som det främsta strategiska kravet, synen på arbetarkontrollkraven som nyckeln till auktoritära kapitalistiska samhällsstrukturen. Detta tema går för övrigt igen hos de flesta allvarligt syftande socialister – för att bara nämna de två främsta, så finns detta element hos både André Gorz (den utomordentliga *Arbetarrörelsen i överflödets samhälle*) och hos Perry Andersson (i den inte mindre utomordentliga *Towards Socialism* – se utsides!)

På 1800-talet och långt fram i detta sekel karakteriserades det kapitalistiska samhället av ständigt återkommande kriser, uppladdningar till och utbrott av en mycket konkret klasskamp. Det fanns, objektivt sett, stora möjligheter för ett antikapitalistiskt genombrott när dessa motsättningar var allvarligast, när kapitalismen var i en genuin kris. Det fanns då på en gång ett tydligt bevis på kapitalismens inkompetens på det ekonomiska området och hos arbetarklassen ett bittert medvetande om behovet att nå utöver det givna systemet. Situationen i dag är inte längre densamma. Kapitalismen har transponerats till nykapitalism, genom massiva statliga ingripanden i ekonomin dämpas ekonomins svängningar. Anser Du fortfarande att ett socialistiskt genombrott i de västeuropeiska länderna är beroende av krissituationer?

Vi måste acceptera det faktum att vi inte längre har de konstanta slitningar i samhället som präglade den äldre kapitalismen. Men samtidigt ser vi, och vi måste naturligtvis understryka existensen av periodiska tillspetsningar i klasskampen, tillspetsningar som för upp temperaturen nära kokpunkten. Jag ska nämna tre exempel, men jag kunde ge åtskilligt fler från de senaste åren i Västeuropa. Vi hade den belgiska generalstrejken 1961, troligen den största i landets historia, trots att folkets levnadsstandard är mycket bättre nu än för 50-60 år sedan när man började använda generalstrejksvapnet. I Italien fanns 1962 en regeringskoalition mellan katoliker och fascister, med stor majoritet i parlamentet, som hastigt störtades genom massdemonstrationer på landsbygden och stora strejker i städerna. I Grekland hade vi i år en massresning av väldiga mått, som kulminerade i en demonstration i Aten, som säkert är den största vi haft i det kapitalistiska Europa under de senaste femton åren och där, enligt vissa källor, ungefär en halv miljon människor deltog.

Man kan därför inte säga att allt är beständigt lugnt; temperaturen ligger visserligen inte alltid på kokpunkten här i Västeuropa, men lugnt är det inte. En slutsats som jag tycker att man måste dra är att en socialistisk rörelse som fortfarande vill socialism måste utnyttja dessa situationer. (Det kan låta som en paradox, men ni vet förstås att det tyvärr inte är någon: det finns idag gott om människor, socialdemokrater och andra som med läpparna kallar sig socialister, som inte alls vill införa ett socialistiskt samhälle.)

Men de som ännu vill detta (d.v.s. införa det socialistiska samhället) måste givetvis förbereda sig och koncentrerar sina ansträngningar på dessa återkommande utbrott av klasskamp, då de

har en möjlighet att genomföra sina mål. De har mycket liten möjlighet till det när allt är lugnt och stilla. De måste alltså förbereda sig för dessa oroligheter och utgå från att de själva inte är utopister – det vore de bara om vi hade en ekonomiskt, socialt och politiskt permanent stabilitet i de imperialistiska länderna, men det har vi inte.

För att kunna ha ett tillräckligt inflytande vid dessa krissituationer måste den organiserade socialistiska arbetarrörelsen ha ett solitt förtroende i arbetarklassens djupa led. Såvitt vi kan förstå kan den inte nå dithän om den inte under "de lugna perioderna" har vunnit förtroende för sin kamp för arbetarklassens defensiva intressen. Kardinalproblemet för socialistisk strategi måste enligt vår mening bli att knyta ett organiskt band mellan "defensiva" och "offensiva" krav. Hur ser Du alltså på de defensiva" kravens roll i en radikal strategi?

Jag tror att försvarsstriden på två fronter måste stå i centrum för varje effektiv arbetarklasstrategi, därför att den berör de dagliga, omedelbara verkningarna av kapitalismen. Dels måste attackerna mot arbetarorganisationernas och fackföreningarnas oberoende mötas – man måste kämpa för förhandlingsfrihet och för vår rätt att utnyttja marknadssituationen när den är gynnsam för arbetarna – dels måste vi kämpa mot automationens negativa verkningar, hotet mot arbetarnas enhet och solidaritet. Medlen är många, man kan slåss för kortare arbetstid, för rotation och skifte av arbetsuppgifter mellan arbetarna, för, vad jag ser som den verkliga lösningen, arbetarkontroll och demokrati inom enskilda fabriker, industrigrenar och hela ekonomin, Arbetarna ska själva avgöra vem som ska avskedas respektive anställas, hur arbetet ska organiseras i verkstäderna, o.s.v. Företagsdemokratien bör stå i centrum för kampen – jag tror att den är det främsta slagord vi har idag och det bästa offensiva målet för arbetarrörelsen.

Vilken verkan har efterkrigstidens 20 år av relativ stabilitet haft på vår politiska medvetenhet? Det råder ingen tvekan om, och vi bör inte förneka det, att om arbetarrörelsen inte fullgör sin roll, vilket den inte gjort i de flesta imperialistiska länder, kommer en period av relativ välmåga och synbarlig stabilitet att få mycket tråkiga resultat för arbetarklassens sociala medvetande. Det gäller naturligtvis inte den elementära klassmedvetenheten, för den kommer liksom den elementära klasskampen att bestå lika länge som kapitalismen. Den tar sig t.ex. mycket häftiga uttryck i USA, där det t.o.m. dödas människor under strejkoroligheter, vilket vi inte på länge upplevt i Västeuropa. Men denna medvetenhet gäller bara på de omedelbara ekonomiska behovens nivå – den är vad som i marxistiska termer kallas en "facklig medvetenhet" – och den har inget att göra med socialism, med målet att störta kapitalismen, utan gäller bara de materiella behoven. Det är bara på den nivån medvetenheten kan bestå omedelbart och spontant. Socialistisk medvetenhet är något annat. Den kräver organisation utbildning, en medveten lull, och när denna medvetna roll försvinner, särskilt i välmågans tider, riskerar man att den allmänna klassmedvetandenivån sjunker, aktiviteten minskar, och en djupgående avpolitisering av arbetarklassen äger rum. Det räcker med att se på några västeuropeiska länder för att märka att detta inte är spöksyner utan verklighet. (Västtyskland! Holland!). Faran är stor för en amerikanisering av den västeuropeiska arbetarrörelsen.

Men det ovan skisserade är ingen automatisk följd av välståndet. Det finns flera exempel, bland dem mitt eget land, där ett större välstånd åtföljts av en ökad medvetenhet. Vad vi behöver inse, och vad vi måste betona, är att *ju framgångsrikare kapitalismen tycks bli, desto mer beror arbetarklassens politiska medvetenhet på subjektiva faktorer*, på den medvetna rollen och aktiviteten hos arbetarpartier och fackföreningar. Och det är när dessa organisationers ledare försummas att utbilda och utveckla sina medlemmar i antikapitalistisk riktning och att propagera för radikala idéer, som vi kan få en snabb och vidsträckt avpolitisering av massorna.

Det är därför ett viktigt defensivt element i vår strategi att på ett mycket primitivt och elementärt sätt hävda, hamra in, de enkla idéerna att kapitalismen är dålig, att socialismen är god, att

kapitalismen måste störtas och socialismen införas. Om man säger det i denna enkla och tillspetsade form kan det verka lite dumt, men vi ska inte säga det hur primitivt och enkelt som helst. Vi får inte låta oss korrumpas av atmosfären, miljön, publiciteten, utan vi måste fortsätta att i moderna termer och med adekvata argument tala om att kapitalismen är dålig. Det var vad socialisterna gjorde för hundra, sjuttiofem eller femtio år sedan och det är vad de måste fortsätta att göra just därför att de är socialister. Om de slutar att tala om det, slutar de i realiteten att vara socialister, de försvarar och ursäktar det nuvarande samhället och vill inte längre förändra det.

Hur skulle Du kort vilja sammanfatta Din uppfattning om de krav vi måste ställa på en radikal socialistisk strategi i dagens Västeuropa och vilka sprickor i den kapitalistiska strukturen Du anser lämnar största möjlighet för en radikal arbetarrörelses sprängande kil?

Problemet är hur vi ska kunna väcka, mobilisera och driva fram folket mot en radikal politik i en atmosfär av relativt lugn och relativ stabilitet. Nu är det naturligtvis omöjligt att genomföra en sådan politik med en bit i taget – 10 % antikapitalistiska strukturreformer 1965. ytterligare 10 % 1970 etc. Vår strategi måste nämligen till sin natur vara sådan att den går ut på en kvalitativ förändring av ekonomin och ett störtande av kapitalismens makt. Vi måste propagera, vi måste skola människor, och det kan ske genom att på ett propagandistiskt vis ständigt knyta samman kampen för omedelbara mål med antikapitalistiska strukturreformer. Vi måste förbereda människors sinnen och bygga upp våra organisationer inför de stora periodiska utslagen av klassmotsättningar och de eruptioner, de utbrott av klasskamp jag tror är förknippade med den kapitalistiska ekonomins långa cykler, och förbereda oss för att kunna bryta igenom när dessa eruptioner når sin höjdpunkt. Det bör vara vår huvudstrategi i det här avseendet. Men jag har ännu ett trumfäss i ärmen, ett hemligt vapen som socialisterna har i sin kamp, ett vapen som kan användas även under de synbarligen lugna perioderna. Det är det grundläggande missnöje, den latent revolt som finns hos arbetarna, alltid och överallt – inklusive de rika länderna och särskilt USA – mot det sätt på vilket industrin fungerar på verkstadsplanet, det plan där varor produceras. Kapitalismen kan säga att den har skapat höga berg av konsumtionsvaror, men den kan inte ens säga att den har tagit ett enda ens omärkligt steg, inte kommit en millimeter på väg mot att lösa de oerhörda spänningar som byggts upp i verkstäder och kontor som ett resultat av den hierarkiska och auktoritära struktur som råder i företagen, där samhället fortfarande är uppdelat mellan chefer som har absolut makt att bestämma och arbetare, underordnade, som måste lyda.

Det finns många exempel på, och det erkänns vanligen av den borgerliga sociologin, att det verkliga skälet till strejkvågor inte så mycket är de krav som arbetarna ställer, utan att den egentliga orsaken till dessa klasskampsexplosioner är deras missnöje med det sätt på vilket fabriker är skötta och organiserade. Ett mycket karakteristiskt exempel är förra årets strejk vid General Motors i USA. Den började med ett radikalt förhandlingsbud från arbetarsidan, och arbetsgivarna gav nästan helt med sig vad beträffar den materiella sidan. Trots att fackförbundsledningen ville ha en uppgörelse i godo – och bilarbetarförbundet är ännu rätt populärt – fanns det bland medlemmarna en majoritet på 85 eller 90 % för strejk. Och de nyligen strejkande M-arbetarna i Frankfurt sade själva att den egentliga orsaken till deras strejk var de tre-fyra sista årens växande missnöje, ackumuleringen av tusentals små konflikter mellan arbetsledare och arbetare.

Det är därför som *kravet på företagsdemokrati* som en del av en antikapitalistisk strategi är av så stor vikt. Det är ett svar på automationen, på kravet om ert statligt dirigerad löneemarknad, men i grunden är det något mycket viktigare. Det är ett svar på, och en artikulation av, arbetarnas revolt mot och missnöje med arbetsförhållandena i fabriker, arbetsplatserna.

Frågor och översättning: Gunnar Sandin & Gunnar Olofsson.